

ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΥ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ
ΜΙΑ ΖΩΗ ΣΤΟ ΦΩΣ

ΕΛΙΣΑΒΕΤ
ΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΥ

**Γιώργος
Αρβανίτης**
Μια ζωή
στο φως

Σελ. 400
ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ, 2024

Γ. Αρβανίτης
Θ. Αγγελόπουλος

Το φως του χρόνου

ΤΟΥ ΑΧΙΛΛΕΑ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ*

Θα μπορούσε να πει κανείς, παραφράζοντας τον Τζέιμς Τζόις, ότι το βιβλίο είναι ένα «Πορτρέτο του καλλιτέχνη σε όλες τις ηλικίες», αλλά και ένα πορτρέτο του καλλιτέχνη ως Τηλέμαχου, γιου Πηνελόπης χωρίς Οδυσσέα, που τελικά γίνεται αυτός Οδυσσέας, ένας πολύτροπος κοσμοπολίτης διάκονος της απατηλής τέχνης του κινηματογράφου.

Είναι ένα βιβλίο δομημένο φαινομενικώς γραμμικά, ακολουθώντας (πώς αλλιώς;) τη χρονολογική εξέλιξη ενός βίου, από τη γέννηση και τις πρώτες μνήμες ως την ωριμότητα,

αλλά με έμφαση στην καλλιτεχνική εξέλιξη του βιογραφούμενου, όπως ένα μυθιστόρημα καλλιτεχνικής διαμόρφωσης, ένα bildungsroman, που εστιάζει στις αντινομικές συνθήκες της περιρρέουσας ατμόσφαιρας της εποχής μέσα στην οποία διαμορφώνεται η καλλιτεχνική συνείδηση του υποκειμένου, με έμφαση όχι μόνο στις δυσκολίες της οικογενειακής μικροϊστορίας και στα χτυπήματα της Ιστορίας με ιώτα

κεφαλαίο, αλλά και στις πρώτες γνωριμίες, τις πρώτες επαφές με την τέχνη, το θέατρο, τον κινηματογράφο, τον έρωτα, τον θάνατο.

Έτσι προκύπτει μια ιστορία με αφηγηματική/μυθοπλαστική δύναμη, ιστορία με αρχή, μέση και τέλος, πλοκή και χαρακτήρες, γεμάτη περιπέτειες και φαινομενικώς «λογικά άλματα στο σενάριο της ζωής». Ειδολογικώς, πρόκειται μεν για βιογραφία, αλλά ιδιαίτερη. Η Χρονοπούλου δεν ακο-

λούθησε την πιο παραδοσιακή τυπική εκδοχή του είδους, γνωστή από την αρχαιότητα, αλλά συνδύασε επιδέξια τη μυθοπλασία (ως μέθοδο) με το τεκμήριο (ως αποδεικτικό υλικό), δουλεύοντας με τεχνικές τις οποίες άντλησε απ' όλες τις τέχνες που διακονεί και η ίδια: τη λογοτεχνία, τη σκηνοθεσία, το μοντάζ.

Η Χρονοπούλου αφήνει την επίσημη Ιστορία στις υποσελίδες σημειώσεις, στο

φόντο, σε δεύτερο πλάνο, ενώ ο δημιουργικός φακός της εστιάζει στην προσωπική ιστορία, στον άνθρωπο ως άθυρμα της δίνης και των στροβιλιμών του κοιλία της πρώτης... Ο πρώτος λόγος, πάντως, ανήκει στο υποκείμενο που αυτοβιογραφείται, ενώ εκείνη αποσύρεται διακριτικά, σχολιάζοντας όταν χρειάζεται, συμπληρώνοντας ό,τι χρειάζεται, υπομνηματίζοντας όπου χρειάζεται.

Προφανώς η βιογραφική πρόθεση κινεί την πένα της Χρονοπούλου, και παρ' όλο που γνωρίζουμε (ή θα διαβάσουμε στο βιβλίο) την τυχαία συνάντηση/ συζήτηση που γέννησε αυτό το βιβλίο, δεν μπορώ να μη θυμηθώ τον αφορισμό του Μπόρχες: «Δεν υπάρχει τυχαίο. Αποκαλούμε τυχαίο κάτι, επειδή δεν γνωρίζουμε τους παράδοξους νόμους μιας αδιανόητης αιτιότητας». Όταν η Χρονοπούλου συναντάει τον Αρβανίτη, έχει ήδη γράψει και γυρίσει την πρώτη της ταινία μεγάλου μήκους (*Ένα τραγούδι δε φτάνει*, 2003), μια ιστορία από τη Χούντα με πολλές αυτοβιογραφικές αναταράξεις, και έχει ήδη εκδώσει το καλύτερο μέχρι στιγμής βιβλίο της (*Ο έτερος εχθρός*, 2017), διηγήματα με πλαίσιο τη γερμανική Κατοχή, όπου η ιστορική μνήμη μεταστοιχειώνεται με απίστευτη συγγραφική ωριμότητα σε δάνεια εμπειρία, κι από κει, σε πειστική πρωτοπόρωση εξομολόγηση άλλων!

Το αποτέλεσμα αυτής της συνάντησης είναι η αντικειμενική ματιά μιας «ερευνητριάς», που αναλαμβάνει να εξετάσει εποπτικά το φαινόμενο Αρβανίτης, ακολουθώντας πιστά τα τεκμήρια και τη μαρτυρία του, χωρίς ν' αμφισβητείται η αντικειμενικότητά της, καθώς ισορροπεί επιδέξια μεταξύ αποστασιοποίησης και ενσυναίσθητικής ταύτισης.

Η ιστορία του Αρβανίτη πλαισιώνεται από δύο εξαιρετικά κείμενα (Πρόλογο, Επίλογο), όπου και διαβάζουμε: «Κάθε ταινία είναι μοναδική. Κάθε ζωή είναι μοναδική σαν ταινία. Κάθε ζωή είναι ένα προσωπικό βλέμμα στον κόσμο». Τα δύο αυτά κείμενα (ο Πρόλογος και ο Επίλογος) φωτίζουν ταυτόχρονα και το εργαστήριο της βιογράφου, που σχολιάζει τη διαδικασία συγγραφής ενός βιβλίου το οποίο ισορροπεί επιδέξια στα όρια των ειδών, ένα ιδιόρρυθμο (αυτο)βιογραφικό βιβλίο καλλιτεχνικής συνειδητοποίησης ή, μια και βρισκόμαστε στο μαγικό μεταίχμιο λογοτεχνίας και κινηματογράφου,

μια ταινία μυθοπλασίας based on a true story. Και τι story!

Φτάνοντας στον πυρήνα του βιβλίου, προστρέχω -για να ζητήσω πρόσβαση- πάλι στην Εισαγωγή: «Για ένα θέμα μόνο δεν κουράζεται να μιλάει ο Αρβανίτης. Ένα θέμα ζωντανεύει το βλέμμα και τη φωνή του. Κι αυτό είναι το φως. Το φως, η συμπεριφορά του, τα κινήματα του. Το φως στη ζωή, το φως στην τέχνη». Ηδη μας έχει προειδεάσει γι' αυτό ο ευφυής διάσημος τίτλος της έκδοσης, *Μια ζωή στο φως*: μια ζωή που αποκαλύπτεται, που βγαίνει στο φως, αλλά και μια ζωή διακονία και ιεραρχία στο φως.

Διαβάζουμε: «Ο ήρωας στη Σκιά του φόβου [Γιώργος Καρυπίδης, 1988] είχε κλειστεί στο σπίτι και πάλευε με τον πανικό του. Αφησα το σπίτι μισοσκότεινο, έφτιαξα διαβαθμίσεις σκιάς μέσα στον χώρο, το ένα δωμάτιο να είναι πιο σκοτεινό από το άλλο, κι έτσι δημιούργησα κρυφώνες για τον κίνδυνο. [...] Επειδή το φως πρέπει να ερμηνεύει, δεν το χρησιμοποιείς για να καταγράψεις την πραγματικότητα που περικλείεται στο κάδρο σου, αλλά για να την ερμηνεύσεις. Αλλιώς, δεν κάνεις κινηματογράφο- κάνεις ρεπορτάζ».

Η εν λόγω «ερμηνεία», ή «άποψη» (που προϋποθέτει την ερμηνεία), είναι βέβαια αυτή που διαστέλλει και αντιδιαστέλλει την «πραγματικότητα» της μυθοπλασίας αλλά και του ντοκιμαντέρ από την πραγματικότητα του ρεπορτάζ, αλλά και, στο προκείμενο βιβλίο, αυτή που συγκεράζει ευφύως, δημιουργικά και καλαίσθητα τη βιογραφία με την αυτοβιογραφία.

«Κάθε μυθιστόρημα θα 'πρεπε να είναι η βιογραφία ενός ανθρώπου ή ενός θέματος, και κάθε βιογραφία ενός ανθρώπου ή ενός θέματος θα 'πρεπε να είναι μυθιστόρημα» έχει πει ο Φορντ Μάντοξ Φορντ. Και ο σύγχρονος Κολομβιανός συγγραφέας Χουάν Γκαμπριέλ Βάσκες, σχολιάζοντας τον τρόπο συγγραφής του μυθιστορηματός του *Γυρίζοντας το βλέμμα πίσω* όπου βιογραφεί έναν φίλο του, λέει: «Όταν το έγγραφο, αναρωτιόμουν κάθε μέρα γιατί, αφού δεν είχα επινοήσει τίποτα, ήμουν απολύτως βέβαιος ότι έγγραφα ένα έργο μυθοπλασίας. Η διαδικασία της γραφής που ακολούθησα ήταν να φανταστώ τους πραγματικούς μου χαρακτήρες, όχι μόνο συσσωρεύοντας τα βιώματά τους μέσω της συζήτησης ή της συνέντευξης, όχι μόνο αντιγράφοντας τα βιογραφικά τους στοιχεία, αλλά ερμηνεύοντάς τους». Αυτό ακριβώς

Η Χρονοπούλου δεν ακολούθησε την πιο παραδοσιακή τυπική εκδοχή του είδους, γνωστή από την αρχαιότητα, αλλά συνδύασε επιδέξια τη μυθοπλασία (ως μέθοδο) με το τεκμήριο (ως αποδεικτικό υλικό), δουλεύοντας με τεχνικές τις οποίες άντλησε απ' όλες τις τέχνες που διακονεί και η ίδια: τη λογοτεχνία, τη σκηνοθεσία, το μοντάζ

κάνει η Χρονοπούλου έχοντας να πραγματευτεί τη ζωή ενός σπουδαίου καλλιτέχνη και, πάνω απ' όλα, ανθρώπου: την ερμηνεύει με ευλαβικότητα, αλλά και μ' ένα δέος που δεν αποκλείει ούτε τη συναισθηματική προσέγγιση ούτε την ψύχραιμη παρατήρηση.

Ένα ερώτημα κατατίθεται στην Εισαγωγή του βιβλίου, ένα ερώτημα-λάιτ μοτίφ της συγγραφέως που στοιχειώνει όλο το βιβλίο με το σασπένς της απάντησής του. «Μα πώς;» διερωτάται και μία και δύο και τρεις φορές η Χρονοπούλου, πώς έγινε αυτό και πώς έγινε εκείνο. Η ερώτηση επανεμφανίζεται στον Επίλογο, αλλά τώρα πια είναι σχεδόν ρητορική, η αγωνία της συγγραφέως (και του αναγνώστη) έχει καταλαγιάσει, ο γρίφος έχει λυθεί, το μυστικό έχει αποκαλυφθεί. Και το μυστικό δεν είναι άλλο από το πώς η Ελισάβετ Χρονοπούλου ερμήνευσε τη ζωή ενός ανθρώπου που πέρασε τη ζωή του ερμηνεύοντας τη ζωή, τον κόσμο, την πραγματικότητα με το φως των ματιών του.

Μα πώς; Έτσι. Μόνο έτσι.

***Το κείμενο αυτό διαβάστηκε στην παρουσίαση του βιβλίου στον Ιανό στις 16.4.2024 από τον συγγραφέα, μεταφραστή και κινηματογραφιστή**